

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.175 КК УКРАЇНИ

О.М. Олейнічук

*здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Предмет злочину щодо невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат має важливе значення як для теорії кримінального права, так і для кваліфікації діянь, передбачених ст. 175 КК України [2].

Приблизний (зразковий) [3, с.102] перелік предметів зазначеного злочину потребує нашого дослідження та вироблення більш повного і точного його поняття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у дослідженні питань кримінальної відповідальності за злочин щодо невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, зокрема зробили: П.П. Андрушко, А.П. Бабій, С.І. Бородин, Ю.С. Варанкіна, Ю.В. Гродецький, Н.Ю. Гронська, І.О. Зінченко, Д.Л. Кокорін, С.Я. Лихова, М.І. Мельник, Є.І. Сокоєва, А.В. Тарасенко, В.В. Топчій, Є.В. Шевченко та інші. Проблему предмета злочину досліджували В.Я. Тацій, С.Б. Гавриш, В.К. Гришук, М.Й. Коржанський, С.Я. Лихова, В.К. Матвійчук, Б.С. Нікіфоров та інші.

Не дивлячись на те, що проблема досліджуваного нами предмета злочину має певну теоретичну розробку в кримінально-правовій літературі та юридичній науці [4, с. 386-391; 5, с. 53-77; 6, с. 21-30; 7, с. 65-85; 8, с. 33-60; 9, с. 72-92; 10, с. 519-522; 11, с. 304-308; 12, с. 179; 13, с. 462-463], вона ще потребує подальшого наукового дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні предмета злочину щодо невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат та вироблення нового уточненого його поняття.

Основні результати дослідження. Розпочнемо з того, що в науковій літературі під предметом злочину розуміють предмет матеріального світу, з приводу якого чи в зв'язку з яким вчинюється злочин [14, с. 61] або під предметом злочину слід вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину [3, с. 100]. Також зазначають, що юридично-визначений предмет злочину – це такий структурний, відносно самостійний компонент об'єкту, через який винна особа безпосередньо здійснює вплив на конкретне суспільне відношення у цілому [15, с. 295]. А, фактичний предмет злочину – це встановлений у повній відповідності з кримінальним законодавством відносно самостійний компонент фактичного об'єкту злочину [15, с. 296]. Так Ю.О. Кучер та М.В. Мазур доводять, що на відміну від

юридично-визначеного предмету, який є юридичною абстракцією, своєрідною гіпотезою законодавця та передбачений у диспозиціях відповідних норм, фактичний предмет існує у реальній дійсності повсякденного життя і знаходиться у стані суворої якісної адекватності з юридичним предметом, але водночас кількісно ніколи не здатен вичерпати його абсолютного змісту [15, с. 296].

Спираючись на вищезазначені визначення предмета злочину та розуміючи, що загальні теоретичні положення кримінального права щодо нього достатньо глибоко вивчені в кримінально-правовій літературі, про що переконливо доводять в своїй праці В.К. Матвійчук та І.О. Харь [16, с. 47], зупинятися на їх дослідженні не будемо, а безпосередньо перейдемо до аналізу предмета досліджуваного складу злочину.

Насамперед зазначений аналіз слід проводити з визначення місця досліджуваного предмета злочину в структурі складу злочину, що посягає на не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. По-друге, потрібно розмежувати предмет злочину, предмет відносин і предмет посягання у злочинах, що стосуються не виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. По-третє, показати значення предмету досліджуваного злочину.

В.К. Матвійчук щодо місця предмету злочину в структурі складу злочину під час визначення характеристики й особливостей досліджуваного ним предмета злочину, виділив, що одні автори стверджують, що предмет злочину знаходиться за межею об'єкта; другі криміналісти ототожнюють безпосередній об'єкт і предмет злочину; треті дослідники розглядають предмет злочину як складову частину об'єкта; четверті – зазначають, що предмет злочину не самостійний елемент складу злочину, а лише ознака складу злочину [17, с. 178; 18, с. 71].

Аналіз зазначених вище точок зору не є предметом цієї роботи, а тому вважаємо слід погодитися з обґрунтованими висновками В.К. Матвійчука [17, с. 178-181; 18, с. 71-74], що визначають місце предмета злочину в структурі складу злочину та взяти їх за основу. Отже, враховуючи доводи Д.Н. Розенберга щодо перебування предмету злочину за межею об'єкта [19, с. 71], цей підхід В.К. Матвійчук назвав вірним, тому що виділення предмету злочину в окрему ознаку з наданням йому законодавцем того чи іншого значення, властивостей, функцій визначає його як самостійну і необхідну ознаку конкретного складу злочину (факультативну – загального складу злочину) [17, с. 178; 18, с. 72] та частково погоджуючись з твердженнями В.Я. Тація [3, с.100], можемо зазначити, що предмет злочину, передбачений ст.175 КК України, є самостійною і необхідною ознакою цього конкретного складу злочину, хоча й існує поряд з об'єктом. Але, В.Я. Тацій доводить, що предмет злочину як самостійна ознака злочину завжди існує поряд з об'єктом і що саме об'єкт і предмет у сукупності утворюють самостійний елемент складу злочину [3, с. 103]. В.К. Матвійчук піддав сумніву судження В.Я. Тація, що предмет злочину не може претендувати на роль самостійного елемента складу злочину і зазначив, що в дійсності ж, на рівні указаної абстракції можливий і такий підхід, але на рівні конкретного складу злочину таке судження хибне, так як у цьому випадку предмет може

бути лише обов'язковим елементом, коли він указаний у диспозиції певної статті КК України [17, с. 181; 18, с. 74]. Із зазначеною думкою слід погодитися, адже, досліджені В.К. Матвійчуком значення понять «елемент» та «ознака» є тотожними і мають однакове значення в кримінальному праві для характеристики складу злочину [17, с. 180; 18, с. 73]. Також ми не можемо погодитися з В.Я. Тацієм, що об'єкт і предмет у сукупності утворюють самостійний елемент складу злочину. Таке пояснення ґрунтується на тому, що предмет як правове явище має ряд юридичних ознак, які також має досліджуваний нами предмет щодо невиплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Визначившись із місцем предмету злочину в структурі складу злочину (його правовою природою) можемо перейти до дослідження підстав розмежування предмета злочину, предмета відносин і предмета посягання в досліджуваному злочині.

Враховуючи вищезазначене, предметом досліджуваного злочину є самостійна ознака складу злочину невиплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат у вигляді грошових коштів, що існує поряд з безпосереднім об'єктом [20, с. 86], а саме з суспільними відносинами, які забезпечують умови з своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Так як предмет досліджуваного злочину з'ясовано, то нам залишається визначитись із відповідним предметом відносин, який є складовою частиною – структурним елементом об'єкта складу злочину. Зокрема В.Я.Тацій зазначає, що предметом суспільних відносин слушно називають усе те, з приводу чого або у зв'язку з чим існують самі ці відносини і що предметом суспільних відносин можуть виступати насамперед різного роду фізичні тіла, речі (природні об'єкти, різні товари чи предмети, що не мають ознак товару), а також сама людина [3, с. 98-99]. З цим твердженням можна погодитись та зауважити, що суспільні відносини, які забезпечують умови з своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат є матеріальними, адже до їх складу входить матеріальний предмет, насамперед це кошти [21, с. 581], а саме: гроші – металеві й паперові знаки, що є мірою вартості за купівлі та продажу [21, с. 263], в т.ч. і електронні гроші – грошові засоби, які використовуються в електронній системі банківських послуг; капітал – у відповідному значенні сукупність коштів (майно, гроші, нерухомість) [21, с. 521]; матеріальні цінності – цінності у речовій, матеріальній формі, у вигляді майна, товарів, предметів [21, с. 651]. У даній роботі ми навмисно зазначили більш ширше поняття «кошти», яке включає досліджуваний нами предмет. Слід відмітити, що наприклад такий предмет як «надання послуг», що входив у порядок погашення заборгованості з виплати пенсій шляхом видачі за бажанням пенсіонерів товарів (надання послуг), зазначений В.В. Топчієм [5, с. 75], на сьогоднішній день у законодавстві не має місця, адже цей порядок втратив чинність. Так, у Цивільному кодексі України в ч.1 ст.192 «Гроші (грошові

кошти)» зазначено, що законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня [22].

Цікавим є зауваження Л.М. Кравченко, що останнім часом розвиток платіжних систем характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Електронні гроші широко залучаються до обігу і стають важливим інструментом фінансової інфраструктури. Вказані процеси практично поглинули механізм виплати заробітних плат, пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги. На сьогодні майже кожний громадянин має зарплатну, пенсійну чи іншу соціальну платіжну картку [23]. Отже, слід звернути увагу на таке поняття як «електронні гроші» та з'ясувати до якої групи суспільних відносин вони відносяться – до матеріальних чи нематеріальних. Не вдаючись до глибокої дискусії з цього питання, вважаємо, що визначення «електронні гроші» запропоноване І.О. Трубіним є вдалим. Зокрема, він зазначає, що «електронні гроші» – це платіжний інструмент, який відображає кількісне вираження вартості грошового еквівалента, що забезпечується реальними грошовими коштами та має статус безстрокових грошових зобов'язань емітента на пред'явника в електронній формі, зберігаються та передаються на спеціальному електронному пристрої (носії), при цьому відповідна передача може сприйматись як здійснення платежу [24, с. 10]. Зазначене визначення відповідає і загальноприйнятим відповідним визначенням Європейського Союзу [25, с. 15]. Отже, саме кількісне вираження вартості грошового еквівалента, що забезпечується реальними грошовими коштами і дозволяє нам все ж таки віднести їх до матеріальних, хоча й в опосередкованій формі.

У нашому дослідженні слушним буде звернути увагу на твердження В.Я. Тація, що предмет злочину в окремих випадках може збігатися з предметом суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом. Такий збіг має місце тоді, коли ті чи інші предмети, які входять до структури об'єкта злочину, законодавець наділяє додатково й функціями предмета суспільного відношення, тобто додає йому ще й інше правове значення. Так, збігаються предмет злочину і предмети суспільних відносин у таких злочинах, як крадіжка, грабіж, шахрайство та інші злочини проти власності [3, с. 103]. Зокрема, ч.1 ст.326 «Право державної власності» Цивільного кодексу України передбачено, що грошові кошти належать державі Україна [22], якими відповідно до нормативно-правових актів України саме і здійснюються виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Із зазначеного можна зробити висновок, що такий збіг досліджуваних нами предметів у певній мірі має місце. Адже, дозволені законодавством України види таких коштів є також і фактичними предметами злочину. Але все ж таки, як вірно зазначив В.Я. Тацій, структура будь-яких суспільних відносин незмінна й одним із її елементів є предмет суспільних відносин, якими він властивостями не володіє і в якій би формі він не виявлявся, у складі суспільних він завжди є їх предметом, його ніяк не можна називати чимось іншим (наприклад, предметом злочину або

предметом посягання) і вивчатися він повинен лише як структурний елемент суспільних відносин [26, с. 27].

В.К. Матвійчук довів, що предмет суспільних відносин далеко не в усіх стосунках піддається безпосередньому впливу, але його встановлення є обов'язковим, бо без правильного визначення предмета (як системоутворюючої частини цілого) неможливе і точне визначення об'єкта [17, с. 182; 18, с. 75].

Таким чином, предмет суспільних відносин у сфері своєчасної виплати громадянам таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, пенсії, пенсії чи інших установлених законом виплат можна розглядати лише як елемент цього системного утворення, що властивий цій групі відносин, у тому числі й іншим суспільним відносинам; і в структурі об'єкта, а також у структурі складу злочину в цілому, може виконувати тільки одне соціальне призначення – бути предметом відносин, навіть не дивлячись на те, що він в певній мірі і збігається з предметом злочину.

Переконавшись, що досліджувані предмет злочину і предмет відносин, хоч і можуть збігатися, але, мають різну юридичну природу, перейдемо до відмежування від них предмета посягання в досліджуваному нами злочині.

Але насамперед потрібно визначитися, яке із тотожних понять є найбільш вдалим «предмет злочинного посягання», перевагу якому надає В.К. Матвійчук [17, с. 183; 18, с. 76] чи «предмет злочинного впливу», що розкриває В.Я. Тацій [3, с. 104]. Віддамо перевагу «предмету злочинного посягання», адже порівняння термінів з Великим тлумачним словником сучасної української мови В.Т.Бусела показало доцільність вживання саме слова «посягати» [21, с. 205, 1086], аналогічне порівняння В.К. Матвійчук проводив зі словником С.І.Ожегова [17, с. 183; 18, с. 76]. Не дивлячись на доцільність вживання того чи іншого терміну, В.Я. Тацій влучно розкрив, що під предметом злочинного впливу (посягання – *наше уточнення*) слід розуміти той елемент охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин, який піддається безпосередньому злочинному впливу та якому, у першу чергу заподіюється шкода. Тому таким предметом можуть бути суб'єкт, сам соціальний зв'язок, а також предмет суспільних відносин. Встановлення предмета злочинного впливу в кожному конкретному злочині полегшує з'ясування «механізму» заподіяння шкоди самому об'єкту, а також сприяє встановленню розміру і характеру наслідків суспільно небезпечного діяння [3, с. 104]. Тут В.Я. Тацій, на нашу думку, під суб'єктом, в якості предмета впливу (посягання), розуміє в майбутньому потерпілого. Слід зазначити, що потерпілим у досліджуваній нормі є тільки громадянин України. Наприклад, зазначена дефініція законодавця вже піддана сумніву у дисертації В.В. Топчія [5, с. 77-81, 83] та потребує додаткового дослідження. Погоджуємося з Ю.О.Кучером та М.В. Мазуром, що юридичну природу потерпілого слід розглядати в якості структурного, відносно самостійного компоненту об'єкту [15, с. 297]. В.Я. Тацій зазначає, що під соціальним зв'язком, який є обов'язковим структурним елементом будь-яких суспільних відносин, розуміють, як правило, певну взаємодію, певний взаємозв'язок суб'єктів та який притаманний тільки людині і

являє собою одну із форм загального зв'язку і взаємодії [3, с. 99] та завжди існує як щось дане, реальне, наявне і тільки в такому вигляді виступає як елемент об'єкта злочину [3, с. 100], а отже має досліджуватися з останнім. Як бачимо поняття предмету злочинного посягання містить багато складових, які для з'ясування його суті проаналізовані нами окремо. Слід зазначити, що предмет суспільних відносин розглянутий вище.

Так як, загальнонаукові підстави розмежування предмета суспільних відносин, які поставлені під охорону кримінального законодавства; предмета злочину як самостійній ознаці складу конкретного злочину; предмета злочинного посягання, який може бути як суб'єктом відносин або таким елементом як соціальний зв'язок, так і предметом суспільних відносин досить вдало розкриті В.К. Матвійчуком [17, с. 183-184; 18, с. 76-77], тому вважаємо, що на них не варто зупинятися в даному дослідженні, адже відповідне розмежування видно навіть безпосередньо в ході проведеного нами аналізу досліджуваних предметів у злочинах, передбачених ст.175 КК України.

Наше дослідження ми продовжимо із з'ясування значення предмета проаналізованого злочину. По суті його значення практично співпадає із значенням предмета злочину досліджуваного В.К. Матвійчуком [17, с. 184; 18, с. 77]. Так як розкриті ним відповідні значення мають загальнотеоретичний підхід і цілком нам підходять, запропонуємо уточнений їх варіант. Значення предмета злочинів, що стосуються невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат полягає: 1) у важливості встановлення характеру злочину і його суспільної небезпеки; 2) у встановленні суті самого об'єкту посягання, його конкретизації; 3) у визначенні мети злочину і його наслідків; 4) у відмежуванні знарядь і засобів злочину; 5) у кваліфікації злочинів; 6) у визначенні кваліфікуючої ознаки; 7) у встановленні властивостей та особливостей предмету складу злочину, що мають значення для багатьох інститутів (притягнення до кримінальної відповідальності, кваліфікація і призначення покарання та інших); 8) у важливості розвитку науки кримінального права.

З метою вироблення нового визначення предмету злочину, що стосуються невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, а також усунення повторів напрямів дослідження, слід врахувати існуючі дослідження фахівців з цієї проблеми.

Як було зазначено вище цій проблемі досліджуваного нами предмета злочину присвячували свої праці С.Я. Лихова [4, с. 386-391], В.В. Топчій [5, с. 53-77, 82-83], Є.І. Соктоєва [6, с. 21-30], Н.Ю. Гронська [7, с.65-85], Ю.С. Варанкіна [8, с. 33-60], Д.Л. Кокорін [9, с. 72-92], П.П. Андрушко [10, с. 519-522; 11, с. 304-308], М.І. Мельник [13, с. 462-463] та інші.

Варто зазначити, що досліджуваній нами юридично-визначений предмет злочину є альтернативний. Зазначене пояснюється тим, що альтернативний предмет злочину передається у нормах кримінального права декількома (два або більше) юридично загальними поняттями [15, с. 295]. При кваліфікації в складах злочину з альтернативними предметами необхідно встановлювати щонайменше один із кола перелічених у відповідній диспозиції норми

Особливої частини КК предметів. Якщо юридично-визначений предмет злочину (незалежно від його виду) прямо зазначений у диспозиції такої норми Особливої частини КК, він набуває значення обов'язкової ознаки злочину. Відтак, він підлягає неодмінному встановленню та доказуванню за передбаченою процесуальною процедурою, слугує необхідною умовою констатації підстави кримінальної відповідальності (ч.1 ст.2 КК) [15, с. 296]. Враховуючи зазначене, і те що, перелік предметів зазначеного злочину є приблизним (зразковим), має бланкетний характер [3, с. 102], вважаємо, що недаремно більшість зазначених вище вчених свої дослідження здійснювали у відповідній послідовності розглядаючи кожний зазначений у ст.175 КК України предмет окремо із посиланням на чинні нормативні акти. У зв'язку з тим, що за браком місця викласти та проаналізувати всі існуючі точки зору у зазначеній послідовності в цій роботі неможливо, вважаю, що слід скористатися саме основними результатами їх досліджень.

П.П. Андрушко визначає, що предметом злочину є грошові кошти, які повинні виплачуватись громадянам як заробітна плата, стипендії, пенсії чи інші встановлені законом виплати, на які вони мають право. За певних умов предметом злочину можуть бути і матеріальні цінності, що мають бути передані громадянам при здійсненні зазначених виплат, зокрема, при виплаті заробітної плати на сільськогосподарських чи переробних підприємствах у натуральній формі [10, с. 519; 11, с. 304]. Із зазначеним можна погодитися, адже ч.3 ст.23 Закону України «Про оплату праці» визначено, що колективним договором, як виняток, може бути передбачено часткову виплату заробітної плати натурою (за цінами не вище собівартості) у розмірі, що не перевищує 30% нарахованої за місяць, у тих галузях або за тими професіями, де така виплата, еквівалентна за вартістю оплаті праці у грошовому виразі, є звичайною або бажаною для працівників, крім товарів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України [27].

С.Я. Лихова у своєму дослідженні зазначила, що предмет злочину становлять будь-які виплати, які передбачені законодавством про соціальний захист населення і які має право отримати особа [4, с. 391]. Таке визначення предмета в якому зазначається тільки законодавство про соціальний захист населення, на нашу думку, є неповним, адже в ньому по крайній мірі в такому контексті має бути зазначено і трудове законодавство України. Але у зазначеному твердженні особливо заслуговує на увагу вираз «будь-які виплати». Це пояснюється тим, що як було зазначено вище досліджувана нами диспозиція є бланкетною і застосування у визначенні такого звороту робить досліджуваний нами предмет незалежним від виду виплат.

Використання П.П. Андрушком, а потім С.Я. Лиховою тотожних виразів «мають право» та «має право» є досить вдалим, адже саме вони уточнюють правовий характер таких виплат, а саме законність виплат відповідно громадянину та особі. Ми підтримуємо висновок В.В. Топчія про доцільність використання у диспозиції ст.175 КК України терміну «особам» замість «громадянам» [5, с. 83], але це вже є предметом іншого дослідження щодо встановлення визначення потерпілого.

В.В.Топчій у своїй роботі обмежився лише аналізом видів предметів цього злочину та запропонував загальні ознаки предмета злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ст.175 КК України [5, с. 75-77, 82-83]. Наведемо скорочений їх варіант, запропонований у висновках до першого розділу проведеного ним дослідження: 1) матеріальна ознака (предмет злочину, за окремими винятками, складають грошові кошти); 2) нормативність – чітке встановлення у відповідних нормативних актах розміру виплат, що утворюють предмет даного злочину; 3) регулярний і одноразовий характер; 4) загально-обов'язковий і індивідуальний характер виплат (тобто виплата може регулюватися індивідуальними нормативними актами); 5) зв'язок виплат із конкретними юридичними фактами; 6) аліментарний характер виплати; 7) сплата цих виплат відповідно до законодавства як державними, так і приватними юридичними чи фізичними особами [5, с. 82-83]. Ще одна ознака зазначена В.В.Топчієм у відповідному розділі, але не включена до наведених нами, виділяє, що у законодавстві встановлено розмір грошових коштів – предмета даного злочину [5, с. 75]. Зазначене пояснює тим, що відповідно до ст. 46 Конституції України вони мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом і тому незалежно від того, чи є предмет зазначеного злочину зарплатою, стипендією або іншою соціальною виплатою, у нормативному акті, який регулює їх виплату, чітко вказується конкретна сума виплати (або її грошовий еквівалент, якщо виплати відбуваються товарами або послугами) [5, с. 75]. Із зазначеними В.В.Топчієм ознаками можна повністю погодитися і взяти їх в певній мірі за основу. Також слід врахувати, що певні відповідні положення цих ознак співпадають із результатами проведеного нами тут аналізом досліджуваного предмету злочину.

Н.Ю. Гронською сформульовано визначення аналогічного предмета досліджуваного нами злочину, як коштів або іншого передбаченого законом еквівалента для оплати праці і забезпечення соціальними виплатами [7, с. 84]. Вважаємо, що зазначене визначення не суперечить викладеному вище щодо предмета злочину і також заслуговує на увагу.

Дослідження Ю.С. Варанкіної [8, с. 33-60] та Д.Л. Кокоріна [9, с. 72-92] у цьому контексті вважаємо розглядати недоцільно, адже ними досліджувалася тільки невивплата заробітної плати. Тому їх висновки в певній мірі можуть бути нам корисними, але є недостатніми для врахування у загальному нашому визначенні.

Наприкінці цього дослідження слід зазначити, що дані анкетувань, які були проведені нами серед треста працівників правоохоронних органів, прокуратури, судів, захисників, представників особи та треста студентів юридичних спеціальностей старших курсів ВНЗ «Національна академія управління», де одне із запитань звучало: «З яким предметом злочину, передбаченого ст.175 КК України, Ви зустрічалися у своїй службовій чи професійній діяльності / Ви або Ваші знайомі зустрічалися?» та результати проведення узагальнення судової практики щодо невивплати заробітної плати, стипендії, пенсії та інших установлених законом виплат проведених з 2007 по травень включно 2014 р. показали, що як правило переважає предмет злочину щодо невивплати заробіт-

ної плати, а не виплати стипендій, пенсій, інших встановлених законом виплат мають лише поодинокі випадки. Отже, стурбованість Міжнародної конфедерації вільних профспілок (ICFTU) є актуальною, саме проблему неплатежу заробітної плати вірно визнано як загрозу не тільки життєвому рівню тих, кому не платять заробітну плату, але й всьому процесу демократизації й розвитку суспільства, заснованого на верховенстві закону, від яких залежить економічне і соціальне забезпечення робітників [28]. Взагалі захисту заробітної плати та сучасному її стану, дотриманню міжнародних документів, проблемам законності та умисності вибору видів такої виплати, що становить один із досліджуваних нами предметів злочину, присвячена праця «Protection of Wages: Standards and safeguards relating to the payment of labour remuneration» [29]. Попередні дослідження справ Європейського суду з прав людини показали, що вони як правило були порушені не за самим фактом не виплати заробітної плати, а стосовно тривалої затримки або невиконання судових рішень з цих не виплат. Зазначене дає підстави для проведення вдосконалення правового регулювання виконання судових рішень України [30, 31] і знову ж таки показує масштабність таких злочинів.

Також серед знайдених нами понад семисот вироків у Єдиному державному реєстрі судових рішень (<http://www.reyestr.court.gov.ua>) лише один вирок від 27.05.2010 №9760330 стосується не виплати стипендії учневі училища, а інший вирок від 15.12.2009 №7093257 в сукупності злочинів стосується не виплати потерпілим компенсаційних виплат по догляду за дітьми, в ньому винну особу засуджено за інші злочини. Слід зазначити, що значно більший відсоток відповідних справ щодо не виплати стипендій, пенсій чи інших установлених законом виплат можна зустріти у постановках суду щодо звільнення від кримінальної відповідальності.

Отже, вироблення загального визначення предмета злочину як щодо не виплати заробітної плати, так і стипендій, пенсій чи інших установлених законом виплат має допомогти правоохоронним органам у боротьбі з цими злочинами.

Висновок. Враховуючи вищезазначене, під предметом злочину, передбаченого ст.175 КК України, доцільно було б вважати самостійну ознаку складу злочину не виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат громадянам України, які мають на те право, у вигляді будь-яких коштів дозволених для таких виплат законодавством України, що існує поряд з безпосереднім об'єктом, а саме з суспільними відносинами, які забезпечують умови з своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр від 13.07.1996, №129-130.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III (із змінами та доповненнями) // Голос України від 19.06.2001, №107.

3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

4. *Лихова С.Я.* Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): дис. ... док. юрид. наук: 12.00.08 / Лихова Софія Яківна. – К., 2006. – 529 с.

5. *Топчій В.В.* Кримінально-правова характеристика невиконання зарплатної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст.175 КК України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Топчій Василь Васильович. – К., 2009. – 271 с.

6. *Соктоєва Е.И.* Уголовная ответственность за невыплату заработной платы, пенсий, стипендий, пособий и иных выплат (по материалам судебной и прокурорской практики Уральского, Сибирского и Дальневосточного федеральных округов): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Соктоєва Евгения Игоревна. – М., 2005. – 187 с.

7. *Гронская Н.Ю.* Преступления в сфере оплаты труда и социальных выплат по уголовному законодательству Российской Федерации [Электронный ресурс]: ст.145.1 УК РФ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Москва: РГБ, 2007. – 199 с. (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

8. *Варанкина Ю.С.* Уголовно-правовые проблемы борьбы с невыплатой заработной платы (по материалам Приволжского федерального округа) [Электронный ресурс]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Москва: РГБ, 2008. – 205 с. (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

9. *Кокорин Д.Л.* Уголовно-правовая характеристика невыплаты заработной платы: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Екатеринбург, 2009. – 195 с.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т. – Т. 1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури. – 2009. – 964 с.

11. *Андрушко П.П., Стрижевська А.А.* Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: Навчальний посібник. – К. : Юрисконсульт, 2006 – 342 с.

12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина / За ред. М.О. Потєбєнька, В.Г. Гончаренка. – К. : Форум, 2001. – 942 с.

13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2011. – 1280 с.

14. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум: Навчальний посібник / І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук, та ін. – К. : КНТ, 2006 р. – 432 с.

15. Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / За ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – К. : Істина, 2011. – 1112 с.

16. *Матвійчук В.К., Харь І.О.* Забруднення атмосферного повітря: кримінальна відповідальність, досудове слідство та запобігання: Монографія / В.К. Матвійчук, І.О. Харь. – К. : Національна академія управління, 2013. – 272 с.

17. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження). – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.

18. *Матвійчук В.К.* Характеристика й особливості предмета злочинів, що посягають на навколишнє природне середовище // Юридична наука. – 2012. –

№10. – С.71-96. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legal.nam.edu.ua/journal/10-2012.pdf> – Дата доступу 5 липня 2014 року.

19. *Розенберг Д.Н.* О понятии имущественных преступлений в советском уголовном праве (Объект и предмет посягательства). // Учен. зап. Харьк. юрид. ин-та. – Вып. 3. – Харьков, 1948. – С. 69-74.

20. *Олейничук О.М.* Кримінально-правове визначення об'єкта складу злочину, передбаченого ст.175 КК України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО». Вип. 19. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2012. – С.84-87.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад, і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

22. Цивільний кодекс України від 12.03.2003 року №435-IV (із змінами та доповненнями) // Голос України від 12.03.2003 – №45.

23. *Кравченко Л.М.* До питання про виплату заробітної плати та соціальних виплат через платіжні картки: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 17.05.2012 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0017323-12> ; <http://www.minjust.gov.ua/40252> – Дата доступу 5 липня 2014 року.

24. *Трубін І.О.* Особливості визначення поняття «електронні гроші» / І.О. Трубін // Фінансове право. – 2010. – № 4. – С. 7–11.

25. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10 / П.М. Сенищ, В.М. Кравець, В.І. Міщенко, О.О. Махаєва, В.В. Крилова, Н.В. Гришук – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 145 с.26ю*Тацій В.Я.* Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навчальний посібник / В.Я. Тацій. – Харків : Українська юридична академія, 1994. – 80 с.

26. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 25.04.1995 – 1995 р., № 17, ст. 121.

27. ICFTU Campaign on the Non-Payment of Wages in Russia. – Access mode: <http://www.warwick.ac.uk/fac/soc/complabstuds/russia/campaign.doc>.

28. ILO. International Labour Conference. Session (91;2003;Geneva) [Reports]. – Geneva : ILO, 2003. Report 3 (P. 1B) : Protection of Wages: Standards and safeguards relating to the payment of labour remuneration. – Geneva : ILO, 2003 – xi, 346 p. – ISBN 92-2-112874-1.

29. *Олейничук О.М.* Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат у контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Актуальні питання захисту прав людини в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Тези доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених [«Актуальні питання захисту прав людини в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод»], (Київ, 4 листоп. 2011 р.). – К. : Часопис Академії адвокатури України, 2011. – №13(4). – 47 с. – С.30-31. – Access mode: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2011-4/11bymios.pdf>.

30. *Oleksiy Oleinichuk*, Topicality of research of the Criminal Liability under Article 175 of the Criminal Code of Ukraine // Rozdroza. Polsko-ukrainski dyskurs humanistyczny, red. R. Dymczyk, I. Krywoszeja, N. Morawiec, Poznan-Human-Czestochowa, 2013, ss. 311, s. 199-196.

Олейнічук О.М. Кримінально-правове визначення предмета злочину, передбаченого ст.175 КК України

У статті досліджується предмет злочину щодо невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Ключові слова: предмет злочину, невиклати, заробітна плата, стипендія, пенсія, інші установлені законом виплати, соціальний захист.

Олейничук А.Н. Уголовно-правовое определение предмета преступления, предусмотренного ст.175 УК Украины

В статье исследуется предмет преступления относительно невыплаты заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат.

Ключевые слова: предмет преступления, невыплаты, заработная плата, стипендия, пенсия, другие установленные законом выплаты, социальная защита.

Oleinichuk O.M. Criminally-legal determination of a subject of a crime under Article 175 of the Criminal Code of Ukraine

The article analyses the subject of a crime concerning non-payment of wages, stipends, pensions and other payments established by the law.

Key words: subject of a crime, non-payment, wage, stipend, pension, other payments established by the law, social protection.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2014.